

Список використаних джерел:

1. Зінов'єв Ф. В. Сутність і складові організаційної культури підприємства [Електронний ресурс] / Зінов'єв Ф. В., Брустінов Д. В., Пижинський Я. І. // Режим доступу : www.nbuv.gov.ua/portal/soc_gum/dtr/ep/2010.../DU310_10.pdf
2. Закон України «Про сільськогосподарську кооперацію» від 17.07.1997 р. [Електронний ресурс] // ВВРУ. – 1997. – № 39. – Ст. 261. – Режим доступу : <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/469/97-вр>
3. Юрчак О. В. Сучасний стан розробки стратегій в Україні: стратегія як проект [Електронний ресурс] / О. В. Юрчишин. – Режим доступу : <http://b2b-insight.management.com.ua/2012/07/suchasnyj-stan-rozrobky-stratehij-v-ukrajini-ctratehiya-yak-proekt/#more-2407>
4. Фунтов В. Н. Основы управления проектами в компании : [учеб. пособ.] / В. Н. Фунтов. – СПб. : Питер, 2011. – 400 с.
Рецензент – д.держ.упр., професор Лозинська Т.М.

УДК: 349.42

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ ВІТЧИЗНЯНОЇ СІЛЬСЬКОГОСПОДАРСЬКОЇ ПРОДУКЦІЇ НА ЄВРОПЕЙСЬКОМУ ПРОДОВОЛЬЧОМУ РИНКУ

Собченко А.М., к.е.н., доцент

ДВНЗ «Херсонський державний аграрний університет»,

Розглянуті тенденції низького рівня конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на європейському ринку. Визначені чинники, які перешкоджають зміцненню конкурентоспроможності вітчизняної продукції АПК на зовнішніх ринках. На основі розглянутих проблем, а також позитивного зарубіжного досвіду, запропоновані основні напрями реалізації заходів у контексті підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції АПК на європейському ринку.

Tendencies low level of competitiveness of domestic agricultural products in the European market. The factors that impede the strengthening of competitiveness of domestic agricultural products in foreign markets. On the basis of the issues, and positive foreign experience, the proposed implementation of the main directions of activities in the context of improving the competitiveness of domestic agricultural products in the European market.

Постановка проблеми. Зважаючи на проголошений Україною стратегічний курс на модернізацію у сучасному глобалізованому світі вона формує систему своїх міжнародних відносин, де особливе місце в економіці країни посідає аграрний сектор. Найбільшу питому вагу вітчизняної аграрної продукції виробляють дрібні сільські домогосподарства. Проте цілеспрямована робота щодо впровадження науково обґрунтованих технологій утримання худоби, збалансованого харчування, ветеринарного обслуговування, селекції в підсобних господарствах не ведеться, що призводить до того, що їх продукція не відповідає вимогам якості та безпеки в рамках угод СОТ та вимог ЄС і є неконкурентоспроможною. Тому вступ України до зони вільної торгівлі з ЄС призведе до втрати вагомого джерела сукупного доходу сільських родин та до перетворення вітчизняного ринку на ринок збуту європейського продовольства та продукції сільського господарства, зумовить поглиблення кризи в

АПК і розвитку сільських територій та створить загрозу продовольчій безпеці держави.

Це вимагає перегляду з боку держави важливості зазначених питань та діючих стандартів направлених на посилення конкурентоспроможності АПК України на європейському ринку. У зв'язку зі стрімкими змінами ситуацій у світі, сучасні виклики й тенденції світового розвитку вимагають актуалізації українських підходів до двоо- та багатостороннього співробітництва вітчизняної сільськогосподарської продукції на європейському продовольчому ринку, що робить дослідження актуальним.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Теоретичні, методичні і практичні аспекти розвитку агробізнесу та конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції розглядаються в працях Г.О. Андрусенка, П.С. Березівського, П.Ю. Беленького, С.П. Гриненка, М.М. Ільчука, М.В. Калінчика, О.Л. Кирилової, М.Х. Корецького, П.М. Макаренка, В.П. Мартянова, В.Я. Месея-Веселяка, Л.В. Романової, В.Д. Савченка, В.Ф. Семенова, І.Ю. Сіваченка, Р.А. Слав'юка, В.М. Трегобчука, Р.І. Тринька, М.М. Федорова, Ф.К. Шакірова. Вони охоплюють широке коло питань розвитку аграрного підприємництва та пошуку резервів нарощування продовольства.

Поставка завдання. Дослідити конкурентоспроможність сільськогосподарської продукції на європейському продовольчому ринку, визначити причини, які знижують її конкурентоспроможність та визначити її перспективи на європейському ринку.

Виклад основного матеріалу дослідження. У межах обраного Україною євроінтеграційного курсу стратегічно важливе значення мають активні партнерські відносини з безпосередніми сусідами в регіоні: Польщею, Словаччиною, Чехією та Угорщиною – і на двосторонньому рівні, і в межах Вишеградської групи, а також із державами Балтії. Ці країни, які нещодавно стали членами Європейського Союзу, демонструють постійну готовність брати активну участь у формуванні та реалізації «східної політики» ЄС, надають послідовну підтримку європейській інтеграції України та пропозиції щодо конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на європейському рівні.

Агропромисловий сектор посідає важливе місце в економіці України. Найбільшу питому вагу вітчизняної аграрної продукції виробляють фермерські господарства та дрібні сільські домогосподарства. Направлена цілеспрямована робота щодо впровадження науково обґрунтованих технологій утримання худоби, збалансованого харчування, ветеринарного обслуговування, селекції в підсобних господарствах не ведеться, що призводить до того, що їх продукція не відповідає вимогам якості ЄС і є неконкурентоспроможною.

Про низький рівень конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на європейському продовольчому ринку свідчать: низька ефективність цієї галузі порівняно з іншими країнами; невідповідність структури українського експорту попиту країн ЄС на сільськогосподарську продукцію; невелика частка підприємств, сертифікованих згідно з міжнарод-

ними стандартами. Значною мірою перешкоджають зміцненню конкурентоспроможності такі фактори, як: низький рівень розвитку вітчизняної фінансово-кредитної системи; нерозвиненість інфраструктури АПК; недостатня гармонізація українських стандартів якості з міжнародними; недостатність державного цільового фінансування науково-прикладних розробок.

Відсутність належних заходів органів державного управління щодо вирішення цієї проблеми вже призвела до низки загрозливих явищ в аграрному секторі економіки України, серед яких можна виділити: зменшення обсягів валової продукції сільського господарства, наприклад, в останні роки у галузі тваринництва спостерігається зменшення кількості рогатої худоби; заборона експорту українських живих тварин і м'яса на ринки країн ЄС; зменшення обсягів експорту молока з України в країни ЄС щороку на 50,0 % при одночасному збільшенні обсягів імпорту на 60,0 %.

За умови збереження існуючого низького рівня конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на європейському ринку зростає небезпека посилення таких негативних тенденцій:

- 1) виробники аграрної продукції недотримуватимуть доходи, що призведе до погіршення соціально-економічних умов у сільських місцевостях;
- 2) надалі зростатиме негативне сальдо зовнішньої торгівлі України з країнами ЄС загалом та по сільськогосподарській продукції зокрема;
- 3) збільшиться частка імпортової продукції в сукупному споживанні продуктів харчування в Україні.

Ця проблема актуалізується з огляду на приєднання України до зони вільної торгівлі з ЄС, що призведе до перетворення вітчизняного ринку на ринок збуту європейського продовольства та продукції сільського господарства, зумовить поглиблення кризи в АПК і розвитку сільських територій та створить загрозу продовольчій безпеці держави.

Про низький рівень конкурентоспроможності вітчизняної сільськогосподарської продукції на європейському продовольчому ринку свідчить: низька ефективність цієї галузі порівняно з іншими країнами; невідповідність структури українського експорту попиту країн ЄС на сільськогосподарську продукцію; невелика частка підприємств, сертифікованих згідно з міжнародними стандартами; низька якість продукції внаслідок того, що 60,0 % аграрної продукції виготовляється дрібними приватними господарствами населення, які обмежені фінансовими, матеріальними, технологічними, інформаційними ресурсами; у виробництві аграрної продукції зайняті переважно особи без належної фахової підготовки, у результаті чого виготовлена у цих господарствах продукція втрачає конкурентні переваги не лише на зовнішніх, але й на внутрішньому ринку.

Значною мірою перешкоджають зміцненню конкурентоспроможності вітчизняної продукції АПК на зовнішніх ринках такі чинники:

- низький рівень розвитку вітчизняної фінансово-кредитної системи, що проявляється у високій вартості банківських кредитів та позик (невеликі суми на 2-3 роки під 24 % у гривнях, у той час, як фермерам у країнах ЄС надаються кредити терміном до 20 років під 2-3 % річних);

- нерозвиненість інфраструктури АПК, що призводить до збільшення вартості виробництва, значних втрат продукції під час її транспортування та зберігання;

- недостатня гармонізація українських стандартів якості з міжнародними;

- низька капіталізація вітчизняних аграрних підприємств, яка обмежує їх можливості щодо залучення додаткових коштів для розвитку бізнесу;

- переважно низький рівень спеціалізації сільськогосподарських підприємств, які виробляють 10-20 найменувань продукції. Фермери країн ЄС обмежуються виробництвом лише 2-3 видів сільськогосподарської продукції;

- недостатність державного цільового фінансування науково-прикладних розробок в аграрному секторі, що обмежує продуктивність сільськогосподарського виробництва;

- недостатня активність державної політики щодо підтримки родючості ґрунтів, яка призводить до збільшення частки ґрунтів, які є непридатними для ведення сільського господарства тощо.

З урахуванням існуючих проблем, а також позитивного зарубіжного досвіду, на нашу думку, доцільною є реалізація заходів у контексті підвищення рівня конкурентоспроможності вітчизняної продукції АПК на європейському ринку за напрямками, які наведені у табл. 1.

Таблиця 1

Напрями визначення конкурентоспроможності сільськогосподарської продукції вітчизняних підприємств

№ п/п	Напрями конкурентоспроможності вітчизняної продукції АПК	Активізація напрямів
1.	Гармонізація вітчизняних стандартів на сільськогосподарську продукцію згідно зі стандартами ЄС	1) створення та впровадження вітчизняної бази гармонізованих з міжнародними вимогами стандартів на сільськогосподарську продукцію та забезпечення необхідних обсягів фінансування цих робіт; 2) запровадження на території України спеціальної програми сільського господарства та розвитку села (SAPARD), яка дозволить гармонізувати українські стандарти до вимог ЄС;
2.	Збільшення експортного потенціалу вітчизняних виробників сільськогосподарської продукції	1) сприяння (у т.ч. фінансове) розробці й упровадженню систем управління якістю, наприклад, на основі принципів ISO 9000 та системи управління безпекою харчових продуктів, наприклад, HASSP, а також системи охорони довкілля, на основі принципів ISO 14000; 2) покращення репутації України на міжнародному ринку продовольства як країни-виробника екологічно чистих і безпечних продуктів; 3) створення Державної агенції міжнародного маркетингу аграрної продукції при Міністерстві АПК, функціями якої є стратегічне та поточне дослідження кон'юнктури зовнішніх ринків, організація міжнародного маркетингу; пошук зарубіжних партнерів для співробітництва;

№ п/п	Напрями конкурентоспроможності вітчизняної продукції АПК	Активізація напрямів
		4) створення дієвого механізму надання фінансової підтримки підприємствам через механізм здешевлення коротко- і довгострокових кредитів для модернізації та реконструкції виробництва;
3.	Налагодження сучасної інфраструктури аграрного ринку	1) створення інфраструктури для консалтингу, навчання та підвищення кваліфікації фермерів і сільськогосподарських спеціалістів з метою підвищення ефективності та продуктивності праці в аграрному виробництві; 2) удосконалення „твердої” інфраструктури (будівництво шляхів, електромереж, налагодження системи водопостачання, меліоративних споруд, підвищення рівня інформатизації сільськогосподарських підприємств тощо); 3) з допомогою програм фінансування ЄС у галузі підтримки якості та безпеки продовольчих товарів створення мережі недержавних лабораторій з контролю якості та безпеки сільськогосподарської продукції, а також єдиного контролюючого органу з питань безпеки та якості харчових продуктів і продовольчої сировини відповідно до практики країн ЄС; 4) створення спеціалізованих банків для кредитування сільськогосподарських підприємств на пільгових засадах (під гарантії держави), а також лізингових установ.

Зарубіжний досвід висвітлює, що важливим аспектом є підвищення інформованості як споживачів, так і виробників сільськогосподарської продукції. Так, наприклад, у Німеччині ще в 2009 р. були відкриті сайти (веб-сайті Федерального Міністерства захисту прав споживачів, продуктів харчування та сільського господарства), де в онлайн режимі споживачі та виробники отримують необхідну інформацію. Дана інформація розміщена під егідою Федерального інституту оцінки ризиків, який працює за фінансової підтримки міністерства із правом публікування результатів своїх незалежних досліджень та інформації для кожного споживача. Аналогічні сайти є і в Британії.

В Україні, на жаль, цей досвід не впроваджується. Враховуючи його важливість та дієвість виникає потреба його використання. З цією метою нами проведено власне дослідження інтернет-опитування з метою вивчення громадської думки щодо ефективності контролю за якістю та безпечністю продуктів харчування, в т.ч. сільськогосподарських.

Результати показали, що більшість респондентів, майже 90,0 %, вважають, що контроль за якістю безпеки продукції зараз є нижчим, ніж 20 років тому. Так, в Україні державними джерелами створення веб-сайту для споживачів не здійснюється. За ініціативою деяких споживачів було створено веб-сайт agroin.org, на якому висвітлюються інноваційні процеси в агропродовольчій сфері, де належна увага приділяється інформування про якість продовольчої продукції. З огляду на інтеграцію України до ЄС, на нашу думку, необхідно здійснити наступні кроки щодо формування ринку аграрного продовольства:

- 1) орієнтація на споживача;
- 2) забезпечення доступності аграрного продукції за ціною для всіх верств населення;
- 3) поширення використання „нішової” спеціалізації виробництв, що може забезпечити країну високоякісними сільськогосподарськими продуктами харчування та ефективний експорт.

На сьогодні Херсонщина є найбільшим виробником сільськогосподарської продукції в Україні. Наразі Херсонська область є основним товаровиробником продовольства усієї України, в тому числі і плодоовочевої продукції. Так, 2011 р. Херсонщина виростила майже 2,5 млн. т продуктів харчування, втім такі обсяги продовольства вимагають ефективної системи логістики. Основна проблема аграрної галузі Херсонщини – це питання зберігання та переробки, оскільки майже третина вирощеної продукції псується через невідповідність умов збереження. Тому наразі важливе для нас завдання – це розбудова логістики, а саме – сучасних овочесховищ, холодильників, технологій глибокої заморозки та сушки.

В Україні вже функціонують оптові ринки плодоовочевої продукції у Львові, Херсонській та Хмельницькій областях. Найбільшим і найсучаснішим оптовим ринком сільськогосподарської продукції є регіональний агро-маркетинговий центр «Шувар», розміщений у Львові, який сприяє розвитку гуртової торгівлі сільськогосподарською продукцією не тільки на Львівщині, але й далеко поза її межами. На цьому ринку реалізують свою продукцію сільськогосподарські товаровиробники з 18 областей України. Останніми роками в сезон тут продається 1000-1200 т свіжої плодоовочевої та іншої сільськогосподарської продукції за добу, тут формуються прозорі умови ціноутворення, за потреби постійно проводять заходи щодо стабілізації цін на сільськогосподарську продукцію.

Національною сільськогосподарською палатою України спільно з «Берарз Логістик Центр» реалізується проект Украгроринок, який передбачає створення мережі з шести оптових ринків сільськогосподарської продукції в різних областях України. Так в Херсонській області створюється єдина торгова площадка, де буде сконцентрована вся інформація про наявність товару, про попит на цей товар, про його виробництво в регіоні, тобто наразі створюється єдина логістична система регіону. Центром цієї логістичної системи буде Регіональний інформаційно-маркетинговий центр, який буде створений за допомогою Проекту «USAID Агроінвест».

Пріоритетним напрямком в Херсонській області є розвиток інфраструктури аграрного ринку, адже функціонування в регіоні об'єктів для зберігання овочевої продукції дає можливість здійснювати реалізацію овочів та картоплі в зимовий період за цінами більш ніж в два рази нижчими від ринкових. На сьогодні в області діють 49 об'єктів для зберігання овочів та картоплі загальною ємністю 155,8 тис. тонн. Для забезпечення збереженості врожаю в зимовий період в області закладено овочів в овочесховища 66,3 тис. тонн., картоплі 2,95 тис. тонн. Станом на сьогодні реалізовано 30,2 тис. тонн овочів, 2,0 тис. тонн картоплі. На даний час в наявності є 36,1 тис. тонн овочевої

продукції та 950 тонн картоплі.

На Херсонщині сучасний стан ринку сільськогосподарської продукції та продовольства характеризується стрімким формуванням ринкової схеми просування продукції від виробника до споживача, яка була б здатна забезпечити скорочення втрат сільськогосподарської продукції, підвищити її якість, сприяти формуванню ринкових цін.

Сприяючи зміцненню організацій виробників і кооперативів, створенню і розвитку ефективних сільськогосподарських каналів для малих і середніх виробників в області залучено Проект «USAID Агроінвест», який другий рік поспіль надає грантову підтримку розвитку логістичних потужностей. За цей період проектом надано грантову підтримку 10 підприємствам, в складі яких є оптово-роздрібний ринок «Новий ринок» Голопристанського району, оптовий ринок в с. Чорнянка у складі кооперативу «Чорняночка» та ТОВ «Херсонський оптовий ринок». В області отримали юридичний статус оптовий сільськогосподарський ринок 2 оптових ринки сільськогосподарської продукції «Нежданна» та ТОВ «Херсонський оптовий ринок». Станом на 01 лютого 2014 р. в області зареєстровано 53 оптово-роздрібних ринків, з яких 17 відносяться до системи облспоживспілки, що надають послуги з питань збуту продукції продовольчого та непродовольчого напрямків. Приклади побудови та діяльності оптових ринків сільськогосподарської продукції свідчать про очевидність вигоди від їхнього функціонування що є позитивним напрямом у розвитку сільського господарства країни.

Висновки. Успішність розвитку вітчизняної сільськогосподарської продукції на європейському ринку значною мірою визначається не лише діями вищого керівництва країни, але й менеджерами і фахівцями вітчизняних сільськогосподарських підприємств. Сучасний продовольчий ринок — це «ринок покупця», який насичений однорідною продукцією і функціонує в умовах гострої конкуренції між товаровиробниками, торговцями за кінцевого споживача. Головне призначення маркетингу полягає в тому, щоб взаємоузгодити маркетингові цілі вітчизняних сільськогосподарських підприємств з її можливостями, вимогами споживачів, використати слабкі позиції конкурентів та свої конкурентні переваги на європейському продовольчому ринку.

Список використаних джерел:

1. Агропромисловий комплекс України: стан, тенденції та перспективи розвитку: Інформ.-аналіт зб. – Вип. 6 / За ред. П.Т. Саб лука [та ін.] - К.: ІАЕ УААН, 2003. — 764 с.
2. Беленький П.Ю. Механізм розвитку ринкової інфраструктури в Україні / П.Ю. Беленький // Вісн. Нац. академії наук України. - 2002. - № 4. - С. 15-25.
3. Кваша С.М. Конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції на світовому аграрному ринку / С.М. Кваша, Н.Є. Голомша // Економіка АПК. - 2006. - № 5. - С.99-104.
4. Липчук В.В. Маркетинг: основи теорії практики: [Навч. Посібник] / В.В. Липчук, Р.П. Дудяк, С.Я. Бугіль [За заг. ред.] В.В.Липчука. - Львів: Новий світ - 2000; Магнолія-плюс, 2003. — 288 с.
5. Малік М.Й. Конкурентоспроможність аграрних підприємств: методологія та механізми : [монографія]/ М.Й. Малік, О.А. Нужна – К.: ННЦ ІАЕ, 2007. – 270 с.

Рецензент – д.е.н., професор Плаксієнко В.Я.